

NAGY ORSOLYA

Versenyfutás a lelkiismerettel

Török Ferenc: 1945

Nehéz feladat úgy túllépni a múlton, hogy teljes egészében még felmérnünk sem sikerült a bennünket is érintő történelmi események miértjeit és hogyanjait. Török Ferenc 1945 című filmje a szembesítésre tesz kísérletet, nemcsak a saját nagyszüleink világában és korában, hanem számtalan áthallással a mostani társadalomra is.

A poros alföldi mezővároska állomására befut a vonat. Szürke füstfelhőt ereget a koromfekete mozdony, az állomásépület kopár falai vakító fehérén ragyognak a nyári verőfényben. A sínek mellett öregember ül egy szekér bakján. A ráncok az arcán, a meg-megcsillanó napfény a borostái hegyén, a cigarettája füstje – a ceruzarajzszerűen éles és kontrasztos fekete-fehér kép a klasszikus zsánerportrékra emlékeztet.

*Nyugi, mindent elintézek! Rudolf Péter,
a minden hájjal megkent jegyző*

NAGY ORSOLYA (1983, Nagyvárad) 2008-tól a Reggeli Újság riportere, majd szerkesztője. 2009-től négy éven át a Krónika nagyváradai tudósítója, majd a Digi 24 román nyelvű hírtelevízió riportere. Kétévnyi gyermeknevelési szabadság után jelenleg a nagyváradai Szigligeti Színház irodalmi titkárságának román és angol fordításokért felelős munkatársa.

Ragályi Elemér szemképráztaóan gyönyörű tablói az első perctől az utolsóig lebilincselnének még akkor is, ha az 1945 egyébként nem is lenne jó film.

A westernbe hajló kezdő képsorok után lassanként megismerjük a városka lakóit. Az elhízott jegyzőt, Szentés Istvánt (Rudolf Péter) és sava-nyú, depresszióra hajlamos feleségét (Nagy-Kálózy Eszter), a nyámnyila fiukat és kikapós menyasszonyát (Tasnádi Bence és Sztarenki Dóra) és a többieket. A kis alföldi közösség ugyanis lakodalomra készül, a faze-
kakban rotyog a leves, az asszonyok ipari mennyiségben gyártják a csiga-

tésztát, és kora reggeltől nem lehet sehová ellátogatni anélkül, hogy az ember egy kupica kisüstit megkóstolna. Az ünnepi idill azonban pillanatok alatt a feje tetejére áll. Ki így, ki úgy reagál a hírrre, hogy két idegent, egy idősebb és egy fiatalabb férfit hozott a városba a reggeli vonat, még-hozzá láthatóan zsidókat. 1945-öt írunk.

Az, hogy pontosan mi okozza a felfordulást, vagyis miért is annyira rémisztő mindenkinek a hír, hogy zsidók jöttek a városba, és azt mondják, parfümöket hoztak a náluk lévő két hatalmas utazóládában, fokozatosan válik világossá, és nem is lenne tisztességes megfosztani a leendő nézőket a felismerés(ek)től. Elég az hozzá, hogy kevesen vannak, akiknek tiszta a lelkiismeretük azt illetően, hogy mi is történt a háború alatt és a zsidók elhurcolását követően a településen.

Ritkán feldolgozott időszak ez a magyar történelemben. A világháború véget ért, szocializmus még nincs, de a szovjetek „már a spájzban vannak”, és a közelgő új rendszer csírái szárba szökkennek a fogékonyabbak elméjében. De egyelőre

béke van – még nem a kötelező, diktált, kommunizmusépítő béke, hanem a háború lezárultával elérkezett, két vihar közötti csend, amikor még bármi lehetséges, a fellélegzés, amikor az emberek még azt hiszik, visszatérhetnek a korábbi életükhöz, sőt talán valami még jobbhoz.

A múlt azonban a két zsidó képében visszaköszön, és lassan beérkezik a városba, majd ugyanolyan idegtépően lassú tempóban végigvonul rajta. Szótlanul, gyalogszerrel baktat a ládákat szállító szekér nyomában a két kalapos férfi, a kocsisnak parancsba adták, hogy ne siessen, mert nagyon fontos, hogy a hír hamarabb érkezzen meg, mint az idegenek. A helybeliek pedig csak talál-

*Azt látjuk, hogy zsidók, de mit akarnak?
Angelus Iván és Nagy Marcell*

gathatják, vajon milyen céllal érkeztek – nyilván mindenki a legrosszabbra gondol, így az illuzórikus békének lóttak, a valósággal szembe kell nézni, az idegenek egyre közelednek, az óra ketyeg. Akár egy vadnyugati mozi rövid összefoglalója is lehetne ez az egy mondat – konkrétan a *Délidő* (*High Noon*) című '50-es évekbeli filmben találkozhatunk hasonlóval. Török Ferencnél azonban a thrillerszerű „versenyfutás az idővel” valójában a lelkiismeret előli menekülést illusztrálja. És míg a nekünk, 21. századi nézőknek küldött üzenet lényege is az, hogy gondoljuk át, igaz-e a felmenőinkről alkotott idealizált kép, mert ugye, minden nemzet a saját történelmének a jó oldalán állt, ő volt a hős, ugyanakkor az sem véletlen, hogy a szereplők pont attól félnek, hogy idegenek jönnek, ki tudja, milyen céllal, és akár az életüket is tönkretelhetik. „Csak magyar legyen” – hangzik el a helybeli kiskirályként pöffeszkedő jegyző szájából, és nem mondhatjuk szívünkre tett kézzel, hogy ezt a lózungot nem halljuk gyakran manapság is, hasonló értelemben.

Az 1945 egyébként eredetileg rövidfilmként készült volna el, hiszen novellaadaptáció (a pár éve lapunk vendégeként Nagyváradon is járt Szántó T. Gábor a szerző), és az egyetlen valódi gyenge pontja az, hogy a cselekmény kicsit kevés egy egész estés filmhez. Ez sem akkora baj azonban, ha figyelembe vesszük, hogy a mellékszálak szinte teljes hiánya, a

lassan csordogáló eseménysor egyre fokozódó feszültsége mégis hömpölygő, balladisztikus alkotást eredményezett.

A szerep kedvéért mintegy tíz kilót hízott Rudolf Péter magyar filmben szokatlanul eszköztelen és erőteljes alakítása a hátán is elvinné a filmet, de a szereplőgárda többi tagja sem

Rendezte: Török Ferenc
Szabó T. Gábor novellája alapján a forgatókönyvet írta: Szabó T. Gábor és Török Ferenc
Fényképezte: Ragályi Elemér
Zene: Szemző Tibor
Szereplők: Rudolf Péter, Nagy-Kálózy Eszter, Sztarenki Dóra, Tasnádi Bence, Szabó Kimmel Tamás, Szirtes Ági, Terhes Sándor, Szarvas József

Ha szemmel ölni lehetne...
Nagy-Kálózy Eszter és Sztarenki Dóra

marad alul. Nagy-Kálózy Eszter figurája csak addig szörnyen ellenszenves, amíg ki nem derül, miért olyan, amilyen – mindezt elsősorban a szemével játssza el –, Szarvas József lelkiismerettől gyötört öregembere és a többiek mind-mind emlékezetesek maradnak. És az is biztos, hogy erről a filmről nem úgy fogunk távozni, hogy az ajtón kiérve már nem

is emlékszünk, mit láttunk. Sokkal valószínűbb, hogy a szereplők által megélt szembesülést, önvizsgálatra kényszerülést személyesen is megéljük – s ha ez így van, akkor az 1945 tökéletesen elérte a célját.

„A jó filmben ott van az igazság”

Nagyvárad filmbemutató Rudolf Péterrel

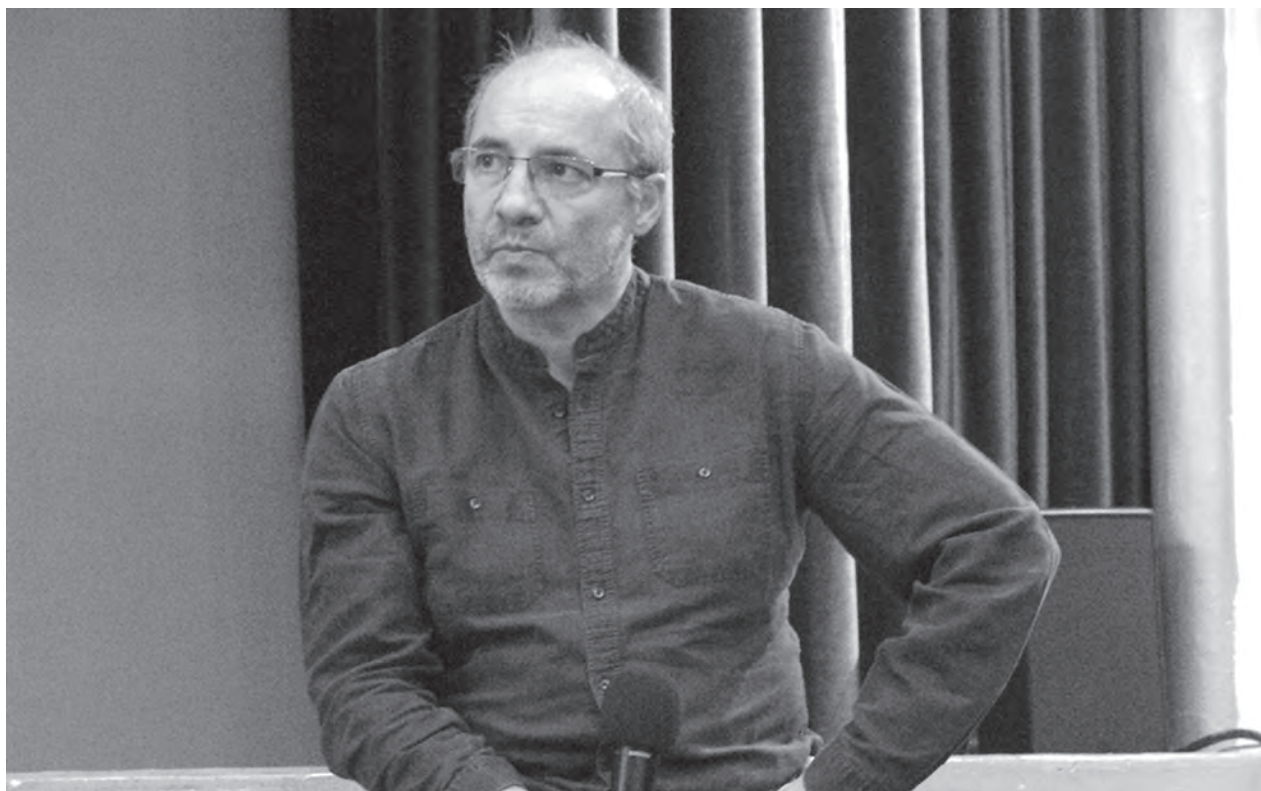
„Az ember színész” – válaszolt egyszerűen Rudolf Péter, amikor Nagyváradon arról kérdezték, nehéz volt-e a számos komikus szerep után a „főgonoszt” megformálnia Török Ferenc 1945 című filmjében. A Kossuth- és Jászai-díjas színművész a film romániai díszbemutatójára érkezett a Partiumi Keresztény Egyetem dísztermébe, ahol egy órán keresztül türelemmel válaszolt a közönség kérdéseire.

Tizenhárom fesztiváldíjat nyert már el az idén bemutatott 1945, és nem kevesebb, mint 25 országban forgalmazzák – derült ki a beszélgetést moderáló **Zágoni Bálint**, a díszbemutatót szervező Filmtett Egyesület alelnöke bevezetőjéből. Az esemény díszvendége, a főszereplő **Rudolf Péter** azt vallotta, elsősorban a piac sajátosságai miatt ismeri őt komikusként a közönség, hiszen vígjátékait sűrűbben ismétlik a televíziók. „Amikor Strindberget rendezek egy stúdiósínházban, az kevesebb emberhez jut el” – jegyezte meg némi iróniával.

Az 1945 történetéről megtudhattuk, hogy a Szántó T. Gábor novellája alapján készült alkotást eredetileg rövidfilmként képelték el, és sok évvel ezelőtt Rudolf Péter kezében is ott volt a novella. A színművész egyféle sorsszerűségként élte meg, amikor kezébe került az egész estésre átdolgozott forgatókönyv, melyben a főszerepre, a falu jegyzőjének megformálására kérte fel őt Török Ferenc rendező. A szerep kedvéért Rudolf egyébként jelentős túlsúlyt rakott magára, aminek a váradi közönségtalálkozón már nyoma

sem látszott – mint megjegyezte, felszedni azért könnyebb volt a kilókat, mint megszabadulni tőlük. Az „alakváltás” a színész saját ötlete volt: mint elmondta, a haszonleső jegyzőt olyan embernek képzelte el, aki „mindent felzabál maga körül”, és ezt szerette volna fizikailag is megjeleníteni. „A feleségem minden reggel megijedt, amikor meglátott” – vallotta viccesen a forgatási időszakról. A feleség, Nagy-Kálózy Eszter egyébként a filmben is a jegyző, vagyis a Rudolf Péter által alakított szereplő nejét alakítja. Mint megtudtuk, a jövő márciusban megjelenő *Vándorszínészekben* is együtt szerepel majd a házaspár.

Mivel érintetlen alföldi mezővárost, mint amilyen a történet helyszíne, már keresve sem találni Magyarországon, az 1945-öt túlnyomórészt a szentendrei skanzenben, vagyis a szabadtéri néprajzi múzeumban forgatták, amelyet a film látványtervezői alakítottak olyanra, amilyenre szükség volt. A forgatás a legforróbb

nyárban, 40 fokot is elérő hőségben zajlott – mint Rudolf Péter elmesélte, ő mégis „sportot űzött” abból, hogy a forgatási szünetekben sem bújt ki öltönyéből, és azt sem engedte, hogy a sminkesek letöröljék az arcáról a lecsorgó izzadságot, hiszen ez mind hozzátartozik a jegyző karakteréhez, a filmben szereplő emberek jelleméhez és életmódjához.

A közönség kérdésére azt mondta, nézőszámot illetően a film már most meglehetősen sikeresnek mondható, hiszen bár az általa remélt ötvenezres jegyeladás még nem valósult meg, de negyvenezren már most biztosan látták a filmet, ami nem rossz egy olyan komoly és összetett témát feszegető, ráadásul fekete-fehérben forgatott film esetében, mint az 1945. A történelmi felelősség, a kollektív és személyes lelkiismeret, illetve az igazságosság témáját körüljáró alkotásra meglátása szerint „be kellene hozni a gyerekeket is” a moziba. „Meg kell tanulnunk szembenézni a múltunkkal. Szükség van az őszinte beszédre. A szembesítés katarzis. Hatására pedig, bármilyen

fájdalmas is, legalább ideig-óráig jobb emberek leszünk” – vélte.

Nem könnyű film az 1945, és nem könnyű karakter a jegyző sem. Rudolf Péter azt mondta, a sok bűntől terhelt, számító és gátlástalan előljáró karakterébe „bele kellett bújni”, még akkor is, ha egyértelműen negatív szereplőről van szó. Mint elmagyarázta, neki színészként meg kell keresnie minden általa megformált figura igazságait, motivációit. Ítélni a néző „feladata”. Ám „a jó filmben ott van az igazság” – az ügyeskedő jegyző pedig szerinte „biztos, hogy már 1947-ben belépett a pártba, és ha még él, biztosan jó helyen van”.

*Rudolf Péter az 1945
váradai bemutatóján*